

УДК 378.124

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-348-351

ВАСЮТИНСЬКА Єлена Артурівна –

PhD, доцент кафедри іноземних мов

Донецького державного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3967-0269>

e-mail: lenar@i.ua

## ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

*Проблематика забезпечення безперервності формування комунікативної компетенції в умовах інтенсивного розвитку нового лінгвокультурного простору є найважливішою та актуальною на сучасному етапі соціально-економічних та соціокультурних перетворень суспільства. Попри значну увагу вчених до означеної проблеми, питання формування лінгвокультурної компетентності майбутнього фахівця потребує подальшого вивчення.*

*У статті розкрити методи формування лінгвокультурної компетентності майбутніх фахівців.*

*Встановлено, що формування лінгвокультурної компетентності майбутніх фахівців сприяє розвитку навичок міжкультурної комунікації, здатності розуміти і адекватно реагувати на культурні особливості співрозмовника, що підвищує конкурентноспроможність на ринку праці. Встановлено, що процес підготовки майбутніх фахівців, спрямований на створення умов для професійної самореалізації за допомогою лінгвокультурної комунікації, спирається на розуміння тієї чи тієї мови не тільки як засобу отримання інформації, але й як провідного елемента культури.*

*Лінгвокультурна компетентність розглядає як наявність знань і вмінь, пов'язаних з добром, засвоєнням, переробкою, трансформацією і використанням у практичній діяльності інформації про лінгвокультуру, досвід міжкультурної комунікації і особистісні якості, необхідні для її успішного здійснення в умовах іншої лінгвокультури.*

*Розкрито компоненти лінгвокультурної компетентності: знання моральної, гуманістичної та мовної складових культури людини у суспільстві, які є основами для соціалізації індивіда; об'єднання мовних та культурологічних знань, засвоєння яких допоможе зрозуміти основні цінності суспільства, у тому числі й пізнання мовної картини світу; збереження та поліпшення наявних і вироблення нових лінгвокультурних орієнтирів.*

*Обґрунтовано методи формування лінгвокультурної компетентності майбутніх фахівців: лінгвосоціокультурний метод, культурологічна драматизація, тандем-метод та ін.*

*Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні педагогічних умов ефективного формування лінгвокультурної компетентності майбутніх фахівців.*

**Ключові слова:** комунікативна компетентність, лінгвокультурна компетентність, майбутні фахівці, методи формування лінгвокультурної компетентності.

VASIUTYNSKA Yelena Arturivna –

PhD, Associate Professor of the department of foreign languages of the Donetsk State University of Internal Affairs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3967-0269>

e-mail: lenar@i.ua

## FORMATION OF LINGUISTIC AND CULTURAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS

*The problem of ensuring the continuity of the formation of communicative competence in the conditions of intensive development of the new linguistic and cultural space is the most important and relevant at the current stage of socio-economic and socio-cultural transformations of society.*

*The article discloses methods of formation of linguistic and cultural competence of future specialists.*

*It was established that the formation of linguistic and cultural competence of future specialists contributes to the development of intercultural communication skills, the ability to understand and adequately respond to the cultural characteristics of the interlocutor, which increases competitiveness in the labor market. It has been established that the process of training future specialists, aimed at creating conditions for professional self-realization with the help of intercultural communication, is based on understanding this or that language not only as a means of obtaining information, but also as a leading element of culture.*

*Linguistic and cultural competence is considered as the presence of knowledge and skills related to the selection, assimilation, processing, transformation and use in practical activities of information about the linguistic culture, experience of intercultural communication and personal qualities necessary for its successful implementation in the conditions of another linguistic culture. The components of linguocultural competence are revealed: knowledge of the moral, humanistic and linguistic components of human culture in society, which are the foundations for the socialization of the individual; the unification of linguistic and cultural knowledge, the assimilation of which will help to understand the basic values of society, including the knowledge of the linguistic picture of the world; the preservation and improvement of existing and the development of new linguocultural guidelines.*

*The methods of forming linguocultural competence of future specialists are substantiated: linguosociocultural method, cultural dramatization, tandem method, etc.*

*We see the prospects for further research in determining the pedagogical conditions for the effective formation of linguocultural competence of future specialists.*

**Keywords:** communicative competence, linguocultural competence, future specialists, methods of forming linguocultural competence.

**Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.** Проблематика забезпечення безперервності формування комунікативної компетенції в умовах інтенсивного розвитку нового лінгвокультурного простору є найважливішою та актуальною на сучасному етапі соціально-економічних та соціокультурних перетворень суспільства. Це зумовлено насамперед розширенням

масштабів та меж міжкультурної взаємодії в межах якого забезпечується ефективність професійної співпраці на основі встановлення тісних міжнародних зв'язків. Ці процеси охоплюють не лише комунікативну сферу як сферу безпосередньої мовної взаємодії суб'єктів у контексті спільної діяльності, а й постійне зростання нового лексичного супроводу комунікаційних відносин, які

значною мірою розширюються та оновлюються завдяки новим інформаційно-комунікаційним технологіям [5, с. 96].

Про роль і значення формування лінгвокультурної компетентності майбутніх фахівців свідчать європейські та вітчизняні документи про освіту: рекомендації Ради Європи «Від лінгвістичного розмаїття до плюрилінгвальної освіти: керівництво для розвитку мовної політики у Європі» (2007); рішення Барселонського саміту щодо запровадження формули «рідна мова плюс дві іноземні» (2000); Берлінська декларація про якість вищої освіти (2003); Концепція мовної освіти в Україні (2010); «Біла книга національної освіти України» (2009); закони України «Про вищу освіту» (2014) та «Про освіту» (2017) та ін. [3, с. 20].

#### **Аналіз останніх досліджень та публікацій.**

Проблему формування комунікативної компетентності майбутнього фахівця у своїх працях розглядали О. Балдинюк, О. Боднар, Г. Васянович, С. Галицький, Н. Литвиненко, М. Нагірняк, В. Панченко, Т. Сергієнко та ін. Дослідженню лінгвокультурних аспектів професійної підготовки фахівців (Л. Городецька, А. Ріхерт, С. Левет, К. Маллет, Г. Фюрстенберг та ін.). Попри значну увагу вчених до означеної проблеми, питання формування лінгвокультурної компетентності майбутнього фахівця потребує подальшого вивчення.

**Мета статті** – розкрити методи формування лінгвокультурної компетентності майбутніх фахівців.

#### **Виклад основного матеріалу дослідження.**

Однією з умов праці сучасного фахівця є комунікація з іншими людьми. Від манери спілкування залежить враження, яке ми справляємо на оточуючих, думка, яка складається в інших щодо нас, наша авторитетність та повага у суспільстві. Вміти досягати комунікативної цілі та згоди зі співрозмовником і є ознакою успішного спілкування.

На думку С. Галицького, комунікативна компетентність фахівця може бути окреслена двоюко:

1. З одного боку, як компонент професійної компетентності, й це стосується професії, де комунікація має чітко виражений професійний характер, а від рівня сформованості комунікативної компетентності залежить і рівень загальної професійної компетентності. До таких професій належать, передовсім, професії в сфері «людина-людина».

2. З іншого боку, як непрофесійна компетентність, у тих сферах, де комунікація не є обов'язковим складником професійної діяльності, й від рівня сформованості комунікативної компетентності вирішальним чином не залежить рівень загальної професійної компетентності [3, с. 20].

Міжкультурна комунікація трактується як взаємодія між представниками різних культурних, а також субкультурних груп, у процесі якої виявляються чужорідність партнерів по комунікації, що впливає на результат комунікативної взаємодії [4].

Основною умовою ефективної міжкультурної комунікації є адекватне взаєморозуміння, діалог

культур, терпимість і повага до культури партнерів по комунікації. Ці поняття повинні прищепитися майбутнім фахівцям у процесі професійної підготовки.

Учені розуміють лінгвосоціокультурну компетентність як систему лінгвістичних та екстралінгвістичних знань (країнознавчих знань, норм вербальної та невербальної поведінки носіїв мови залежно від умов соціальної взаємодії), мовленнєвих навичок (оперування культурно маркованими лексичними та фонетичними одиницями) та вмінь (розуміти / продукувати мовлення, співвідносити з мовними одиницями ту саму інформацію, що й носії мови; дотримуватися норм вербальної та невербальної мовленнєвої поведінки залежно від умов соціальної взаємодії), які забезпечують здатність особистості вступати в міжкультурну комунікацію [2].

Лінгвокультурознавчу компетентність Н. Божко розглядає як наявність знань і вмінь, пов'язаних з добором, засвоєнням, переробкою, трансформацією і використанням у практичній діяльності інформації про лінгвокультуру, досвід міжкультурної комунікації і особистісні якості, необхідні для її успішного здійснення в умовах іншої лінгвокультури [1, с. 176].

Дослідники виділяють такі компоненти лінгвокультурної компетентності:

– знання моральної, гуманістичної та мовної складових культури людини у суспільстві, які є основами для соціалізації індивіда;

– об'єднання мовних та культурологічних знань, засвоєння яких допоможе зрозуміти основні цінності суспільства, у тому числі й пізнання мовної картини світу;

– збереження та поліпшення наявних і вироблення нових лінгвокультурних орієнтирів [4].

Для формування певного виду компетентності потрібне використання оптимальних методів. Розглянемо методи, необхідні для формування лінгвокультурної компетентності майбутніх фахівців.

Лінгвосоціокультурний метод включає два аспекти спілкування – мовне та міжкультурне. Для студента важливий не стільки високий рівень читання, письма, перекладу (хоча це зовсім не виключається), а «лінгвосоціокультурна компетенція».

Мета вивчення мови з допомогою цього методу – полегшення розуміння співрозмовника, формування сприйняття на інтуїтивному рівні. Тому кожен студент, який обрав такий органічний та цілісний підхід, повинен ставитися до мови, як до дзеркала, в якому відображаються географія, клімат, історія народу, умови його життя, традиції, побут, повсякденна поведінка, творчість.

Культурологічна драматизація – це комплекс організаційно-педагогічних умов та засобів освоєння культурологічних образів автентичних текстів, спрямованих на становлення духовно-морального культурно-освітнього простору суб'єкта культурного розвитку.

Існує три стадії культурологічної драматизації.

1. Освоєння культурологічного образу.

2. Дослідження та моделювання культурологічного образу.

В Етнокультурному та Кроскультурному соціумах закладу вищої освіти освоєння культурологічного образу автентичного тексту йде через дослідження та моделювання. Тут оповідачу, перш за все, потрібно не тільки письмово або усно інтерпретувати зміст автентичного тексту, а й побудувати свою модель та випробувати її у студентському соціумі рідного університету або у кроскультурному віртуальному просторі Інтернету.

Соціокультурний і кроскультурний освітній простір студентської молоді є складним агломератом спеціальних мов, що включають регіональну, локальну мову, мову жанру і стилю, формалізовані мови, профільні мови, мову наукової творчості.

Програвання низки ролей, створення свого «зустрічного тексту», оповідання чи історії, процес драматизації та сама драматургія власної історії у студентському соціумі є для студента цілим спектром інтегрованих засобів, що поєднують роз'єднані шматки інформації, соціокультурних та кроскультурних досліджень у цілісний контекст авторської історії, здатний викликати інтерес у університетського соціуму.

Це може бути написання сценарію за власними культурологічними образами, відеореалізація сценарію, трансформація сценарію у п'єсу з подальшою її постановкою на сцені університету, науково-дослідницький пошук культурологічного образу в автентичному тексті тощо.

У культурологічній драматизації на цій стадії соціокультурний та кроскультурний освітній простір опосередкований знаково-символічними структурами у формуванні предметних дій, знань, свідомості, становлення особистості, що в кінцевому підсумку створює сприятливі умови для формування таких особистісних новоутворень, як світогляд, самосвідомість та моральне свідомість, відкритих як зовнішньому оточенню, так і внутрішньому досвіду.

Культурологічна драматизація включає інтерпретацію автентичного тексту. Наприклад, організація активної репродуктивної діяльності може здійснюватись за допомогою наступних навчальних ситуацій, поданих у «завданнях-інструкціях»: ситуації раціонального запам'ятовування та осмисленого відтворення одержуваної інформації; ситуації осмислення системних особливостей навчального матеріалу за зразком; ситуації усвідомлення способів здійснення певних дій у типових ситуаціях їх застосування; ситуації планування та оцінки виконаної діяльності за зразком.

Досвід подолання труднощів, пов'язаних із частковим пошуком, може бути організований у вигляді навчальних ситуацій у «завданнях-реконструкціях»: ситуації самостійного використання зразків осмислення системних особливостей матеріалу; ситуації самостійного використання прийомів мисленнєвої переробки матеріалу; ситуації усвідомлення способів здійснення дій у змінених умовах; ситуації самостійного планування та оцінки виконаної діяльності.

Залучення до досвіду творчої діяльності організовується через навчальні ситуації: ситуації раціональніших шляхів інтерпретації автентичного тексту; ситуації самостійного усвідомлення системних особливостей навчального матеріалу; ситуації усвідомлення виконуваних дій щодо використання творчих прийомів у нових умовах; ситуації вибору навчальних видів діяльності.

Вибір типу розвивального завдання залежить від характеру та специфіки навчального змісту, від ступеня його освоєння, а також рівня розвитку культурно-пізнавальної діяльності студентів.

Отже, «соціокультурна та кроскультурна освіта» в рамках комплексного гуманітарної освіти розуміється як цілеспрямована система формування соціокультурної та кроскультурної компетенції студента, згідно з якою соціокультурна компетенція визначається як володіння суб'єктом комунікативно-культурних норм соціуму, в якому він стає культурною особистістю. Кроскультурна компетенція, своєю чергою, дозволяє суб'єкту орієнтуватися у самоцінних культурах різних етносів.

Тандем-метод також є одним із шляхів формування мовної компетенції. Його мета – оволодіння рідною мовою партнера у ситуації реального чи віртуального спілкування, знайомства з його особистістю, культурою країни, що вивчається мови, а також отримання інформації з різних галузей знань. Найважливішими принципами, що розкривають суть методу, є принцип взаємності та автономії. Перший припускає, що кожен із учасників тандему отримує однакову користь від спілкування. Другий ґрунтується на тому, що кожен із партнерів відповідає за кінцеві результати.

Мовлення в ситуації реального контакту під час використання тандем-методу має ряд особливостей, серед яких виділяють такі: корекція висловлювання шляхом переформулювання або переструктурування всього висловлювання або його частини, причому ініціатива може виходити як з боку того, хто говорить, так і з боку того, хто слухає; спільне завершення неповних або закінчених висловлювань, характерними ознаками яких є наявність пауз, вигуків, розтягування слів, вставка слів рідною мовою або вживання виразів типу «Як це сказати?»; пояснення окремих незнаних для партнера слів або вжитих виразів за допомогою антонімів та синонімів, їх етимології, опису значення, перекладу порівнянь; вживання коментуючих та емоційно-оцінних вигуків типу: «Чудово!», «Прекрасно!», «Жахливо!»; свідоме спрощення своєї мови за рахунок штучного уповільнення темпу мовлення; використання невербальних засобів спілкування, таких як міміка, жести, демонстрація та ін.

**Висновки та перспективи подальших розвідок напряму.** Отже, формування лінгвокультурної компетентності майбутніх фахівців сприяє розвитку навичок міжкультурної комунікації, здатності розуміти і адекватно реагувати на культурні особливості співрозмовника, що підвищує конкурентноспроможність на ринку праці. Встановлено, що процес підготовки

майбутніх фахівців, спрямований на створення умов для професійної самореалізації за допомогою лінгвокультурної комунікації, спирається на розуміння тієї чи тієї мови не тільки як засобу отримання інформації, але й як провідного елемента культури.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні педагогічних умов ефективного формуванню лінгвокультурної компетентності майбутніх фахівців.

#### СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Божко Н. В. Розвиток лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. *Scientific practice: modern and classical research methods*. Vol. 2. February 26. 2021. С. 175–178. URL: <file:///C:/Users/HomeHP/Downloads/9490-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8-17397-1-10-20210304.pdf>
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. червоний. В. Т. Бусел. К. : Ірпін' : Перун, 2005. 1728 с.
3. Галецький С. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Житомир, 2020. URL: [http://eprints.zu.edu.ua/31122/1/dys\\_Galetsnyi.pdf](http://eprints.zu.edu.ua/31122/1/dys_Galetsnyi.pdf)
4. Уманець В. О., Подлісовський В. В. Формування лінгвокультурної компетенції засобами ІКТ у майбутніх фахівців економічних спеціальностей. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: ЦДУ ім. В. Винниченка, 2023. Вип. 211. С. 270–275.
5. Філоненко О. В. Формування лінгвокультурної компетентності майбутніх фахівців засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: ЦДУ ім. В. Винниченка, 2024. Випуск 215. С. 96–99.

#### REFERENCES

1. Bozhko, N. V. (2021). Rozvytok linhvotsiokul'turnoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv inozemnoyi movy [Development of linguistic and sociocultural competence of future foreign language teachers]. *Scientific practice: modern and classical research methods*. Vol. 2. February 26. С. 175–178. URL: <file:///C:/Users/>

HomeHP/Downloads/9490-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8-17397-1-10-20210304.pdf [in Ukrainian]

2. Velykyu tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy (2005) [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / uklad. ta holov. red. V. T. Busel. K. : Irpin' : Perun. 1728 s. [in Ukrainian]

3. Halets'kyu, S. M. (2020). Formuvannya komunikatyvnoyi kompetentnosti maybutnikh vykladachiv inozemnykh mov zasobamy informatsiyokomunikatsiynykh tekhnolohiy [Formation of communicative competence of future teachers of foreign languages by means of information and communication technologies]. Zhytomyr. URL: [http://eprints.zu.edu.ua/31122/1/dys\\_Galetsnyi.pdf](http://eprints.zu.edu.ua/31122/1/dys_Galetsnyi.pdf) [in Ukrainian]

4. Umanets', V. O., Podlisovs'kyu, V. V. (2023). Formuvannya linhvokul'turnoyi kompetentsiyi zasobamy IKT u maybutnikh fakivtsiv ekonomichnykh spetsial'nostey Formation of linguistic and cultural competence by means of ICT in future economic majors. *Naukovi zapysky*. Seriya: Pedahohichni nauky. Kropyvnyts'kyu: TSDU im. V. Vynnychenka. Vyp. 211. S. 270–275. [in Ukrainian]

5. Filonenko, O. V. (2024). Formuvannya linhvokul'turnoyi kompetentnosti maybutnikh fakivtsiv zasobamy informatsiyno-komunikatsiynykh tekhnolohiy [Formation of linguistic and cultural competence of future specialists by means of information and communication technologies]. *Naukovi zapysky*. Seriya: Pedahohichni nauky. Kropyvnyts'kyu: TSDU im. V. Vynnychenka. Vypusk 215. S. 96–99. [in Ukrainian]

#### ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

**ВАСЮТИНСЬКА Єлена Артурівна** – PhD, доцент кафедри іноземних мов Донецького державного університету внутрішніх справ.

*Наукові інтереси:* професійна підготовка майбутніх фахівців.

#### INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

**VASIUTYNSKA Yelena Arturivna** – PhD, Associate Professor of the department of foreign languages of the Donetsk State University of Internal Affairs.

*Scientific interests:* professional training of future specialists.

*Стаття надійшла до редакції 03.11.2024 р.*

УДК 378.091.321:316.444.5

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-351-357

**ЛАРИНА Тетяна Вячеславівна** –

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти

та управління закладами освіти

Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

ORCID: ID <https://orcid.org/0009-0006-9398-8864>

e-mail: [tatjanalarina6@gmail.com](mailto:tatjanalarina6@gmail.com)

## ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА В КОНТЕКСТІ КРЕАТИВНОСТІ

У статті проаналізовано і обґрунтовано ефективність професійно-педагогічної мобільності викладача в контексті креативності щодо перспективи процесу навчання студентів. Виявлено взаємозв'язок рівня рефлексії й професійно-педагогічної мобільності викладача в контексті креативності, що передбачає адекватне самовдосконалення педагога відповідно до сучасних освітніх трансформацій і галузевих вимог щодо підготовки майбутніх фахівців. З'ясовано, що якісна підготовка майбутніх фахівців вимагає від викладачів закладів вищої освіти прояву педагогічної майстерності, основу якої складають потенційні можливості та рівень розвитку професійної компетентності. Здатність викладача до постійного перспективного фахового самовдосконалення спроможна мотивувати до розвитку та впровадження у процес навчання креативних здібностей. Професійно-педагогічна мобільність пов'язана з такими особистісними якостями викладача як здатність до сприйняття нового і прояву креативності, готовність до активної освітньої діяльності та соціальної активності, упевненість у собі та висока адаптивність. Виявлено, що